

SZAKDOLGOZAT

Tárnoky Kata
tanító szak

Kaposvár
2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus
Tanító Szak

Drámapedagógia

Belső konzulens: Dr. Belovári Anita
adjunktus

Készítette: **Tárnoky Kata**
IX4847
nappali tagozat

Neveléstudományi Intézet/Anyanyelvi és Gyermek kultúra Tanszék

Kaposvár
2023

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK	3
1. BEVEZETÉS	5
2. VIZSGÁLATI ANYAG ÉS MÓDSZEREK	6
3. A DRÁMAPEDAGÓGIA ELMÉLETE	7
3.1. A drámapedagógia gyakorlati megközelítése	8
3.1.1. A tanítási dráma típusai	9
3.1.2. A drámapedagógia feltételei.....	9
3.1.3. A „mintha” szituáció	10
3.2. Drámapedagógia a személyiségfejlődésben	11
4. A DRÁMAPEDAGÓGIA ALKALMAZÁSI TERÜLETEI	13
4.1. Alkalmazási területek személyes tapasztalatok tükrében	13
4.1.1. Iskola	13
4.1.2. Egyetem – szabadon választható kurzusok	13
4.1.3. Csapatépítés.....	14
5. MESTERHÁRMAS – DRÁMAPEDAGÓGIA, SZÍNHÁZPEDAGÓGIA, ÉLMÉNYPEDAGÓGIA	15
5.1. Élménypedagógia.....	15
5.2. Színházpedagógia	15
5.3. Drámapedagógia	16
5.4. Közös jellemző	16
5.5. Eltérések.....	16
6. GYAKORLATI MEGFIGYELÉSEK	17
6.1. Bikal Élménybirtok.....	17
7.1.1. Interjúk az Élménybirtok munkatársaival	19
7.1.2. Török fogságban – személyes tapasztalatok, motiváció kezdetei	21
6.2. Pécsi Drámapedagógiai Találkozó	22
6.2.1. Interjú Gál Éva drámatanárral	23
6.3. Szociopoly	24
7. JÓGYAKORLATOK.....	27
7.1. Szakkönyvi eredetű gyakorlatok.....	27
7.1.1. „Élet – Játék”	27
7.1.2. Időgép	27
7.1.3. A kalóz kincse	28

7.1.4.	Szobrok (Statues)	28
7.2.	Saját fejlesztésű gyakorlatok	29
7.2.1.	Idegen szavak	29
7.2.2.	Ötujjas kesztyű	30
7.2.3.	Angyalkák	30
7.2.4.	Találd ki, álmodd meg, rajzold le.....	31
7.2.5.	Én vagyok.....	31
8.	KÉRDŐÍV KIÉRTÉKELÉSE.....	33
9.	ÖSSZEFOGLALÁS	36
10.	IRODALOMJEGYZÉK	38

1. BEVEZETÉS

Középiskolásként a diákszínjátszó tagja révén, gyakorlati példákon keresztül találkoztam először a drámapedagógiával. A későbbiekben életem több pontján is feltűnt ennek a módszernek az alkalmazása. Az elméleti háttérével, első alkalommal egy egyetemi kurzus keretei közt ismerkedtem meg. Ekkor jött a felismerés, hogy az a sok csoportos és játékos foglalkozás, amit az elmúlt évek folyamán tartottam, mind összeegyeztethető a dramatikus nevelés, drámapedagógia fogalmával. A gyakorlatban összegyűjtött tapasztalataim során jutottam arra a megállapításra, hogy a drámapedagógia, mint módszer, igen hasznos eleme lehet az oktatásnak. A korábbiakban találkoztam egy ide illő idézettel, mely, már akkor is nagyon megfogott: "drama has a great deal to do with pedagogy because it is an art" (Bolton, 1993, idézi Cristina Perez Valverde é.n., 1) Ez az idézet Gavin Bolton tollából származik, s mindössze annyit tesz: A drámának nagyon sok köze van a pedagógiához, mert ez egy művészet. Az idézet a szívemből szól, ennél fogva ezt a témát választottam, mint vizsgálatom tárgyát.

Szakmai szempontból a kutatás segítségemre lesz abban, hogy közelebb kerüljek a módszertan elméleti háttéréhez. Tanító pályán végzendő tevékenységem során, célomul tűztem ki a drámapedagógia módszer integrálását a mindennapi oktatásba. Vallom, hogy a gyermekek tanításához szükséges a változatos módszerek használata és a folyamatos megújulás. Hiszem, hogy a gyermekeket az elméleti tananyagok elsajátításán túl, ösztönözni kell önmaguk és társaik megismerésére, saját kulturális közegük, valamint a való életben előforduló szituációk helyes megközelítésére. Úgy gondolom, a drámapedagógia segítségemre lehet az imént felsoroltak elérésében.

Kutatásom célja, hogy a következő kutatói kérdésekre kapjak választ:

Mennyire ismert a drámapedagógia, mint fogalom?

Mennyire elterjedt ez a módszer az oktatásban?

Az iskolán kívül, milyen más terepen használják?

Mennyire elterjedt az interaktivitás a színházi gyakorlatban?

2. VIZSGÁLATI ANYAG ÉS MÓDSZEREK

A dolgozat dokumentum elemzésen alapul. Egyéb felhasznált kutatói módszerek: kérdőív és interjú készítése.

A kérdőívet online felületen készítettem és osztottam meg, melyet mindenféle korlát nélkül bárki kitölthetett. A kitöltések változatos munkahelyekről és minden megadott korosztályból érkeztek az ország több pontjáról.

Interjúkat céltudatosan, a Bikaalon található Élménybirtok neves dolgozóival, továbbá egykori drámatanárral készítettem, előbbiekkal személyes találkozó keretében, míg utóbbival online formában.

A módszer elméleti feltérképezése mellett, jó gyakorlatokon keresztül igyekszem bemutatni a használhatóságot, és saját drámapedagógiai kísérleteimet is ismertetem.

3. A DRÁMAPEDAGÓGIA ELMÉLETE

A drámapedagógia, mint kifejezés az 1970-es évek elején kezdett elterjedni Magyarországon és a magyar szakirodalomban. Hozzánk cseh-szlovák közvetítéssel angol, német forrásokból érkezett. Elterjedése a gyermekszínjátszó mozgalomhoz köthető, majd abból kiválva sajátos pedagógiai módszerré, rendszerre alakult, mely napjainkban igen felkapott. Az angol nyelvterületen többféle elnevezést használtak erre a folyamatra, de a leggyakrabban *creativ drama*-ként emlegették. Feltehetően ez az oka annak, hogy hazai közegben is különféle fogalmakkal találkozhatunk, mint például: alkotó dramaturgia, kreatív dráma, nevelési dráma. (Bolton 1993)

A drámapedagógia, mint fogalom, nem keverhető össze a szövegelemző pedagógiai módszerrel, melyet leggyakrabban a magyar szakos pedagógusok alkalmaznak. A drámapedagógia nem csupán egy tantárgyra kivetíthető fogalom. Nem csak a drámaórákon vagy szövegalkotás, feldolgozás alkalmával lehet használni. Ennél sokkal többről van itt szó. Tanulók kompetenciáinak széleskörű fejlesztéséről beszélünk, melyet különböző szituációs vagy más típusú játékos feladatokkal segíthetünk elő. Ez a módszer alkalmazható a legtöbb tanóra keretein belül. A fogalomzavar alapja a magyar nyelvben használt dráma szó jelentéseinek köszönhető. A drámát értelmezhetjük úgy is, mint irodalmi műalkotás (alapvetően párbeszédre, dialógusokra épülő irodalmi alkotás), vagy mint színjáték (egy szereplők által előadott színpadra szánt mű, amely többnyire nonverbális és metakommunikációs jelekre épülő közléseken alapul). (Marunák a 1991) Ugyanakkor a drámapedagógia teljes mértékben nem vonatkoztatható el az előbb felsoroltaktól, hiszen a dramatikus nevelés során felhasználjuk a dráma jellegzetes elemeit, vegyítve a drámapedagógia kifejezési formáival, mint például az utánzás, valamint megjelenítési módjával és eszközeivel. Egy ilyen foglalkozás során létre jöhetnek olyan műalkotások, melyek alkalmasak közönség előtt játszandó színpadi darabnak is, de elsősorban nem ez a cél.

A drámapedagógia olyan személyiségfejlesztési módszer, amely drámajátékok segítségével fejleszti a cselekvő gyermek/ember képességeit, ismereteit, társas kapcsolatait. Fontos megnevezni, hogy a dramatikus játék egy nevelő által irányított és társakkal végzett folyamat. Ennek kifejezési formái az utánzás, a megjelenítés, az interakció melyek eszközei a hang (legyen ez emberi vagy zenei hang), a beszélt nyelv, a test, a tér és idő segítségével jönnek létre. A dramatikus folyamat tartószervezete a szabályozott emberi cselekvés. A drámapedagógia célja továbbá az is, hogy a gyermek cselekvés közben felfedezze és

megismerje, valamint képes legyen elhelyezni magát a körülötte lévő szociális világban, valamint a saját külső és belső világában. (Gabnai 1987)

Comenius tanításában így fogalmazott: „...Minden, ami a nyilvánosság előtt játszódik, olyan, mint a színház. Éppen ezért, akiket rövid időn belül a közéletbe küldenek, úgy neveljük, hogy ott megfelelően állják meg a helyüket, s a rájuk bízott feladatokat kellően végezzék el.” (Comenius, 1656, idézi Gabnai 1987, 5.)

3.1.A drámapedagógia gyakorlati megközelítése

Az első magyar mű, mely összefoglalja ennek elméletét és gyakorlati segítséget nyújt, és a Drámajátékok címet kapta 1987-ben született Gabnai Katalin tollából.

E könyvben Gabnai Katalin külön hangsúlyt fektet az érzékelés fontosságára és annak összetettségére. Különböző drámajátékokon keresztül mutatja be öt érzékszervünk (orr – szaglás, szem – látás, bőr – tapintás, fül – hallás, nyelv – ízlelés) jelentőségét. A dramatikus nevelés során többször is előfordul, hogy olyan helyzetbe csöppenünk, ahol egy vagy több érzékszervünk használata korlátozva van. Ezzel hangsúlyozva annak fontosságát. Ezen túl betekintést ad, milyen lenne nélküle élni, hiszen embertársaink közt is vannak, akiknek nem adatott meg, hogy minden érzékszervüket teljességgel használhassák. Ezzel a résztvevők játékokon keresztül tapasztalhatják meg a másokra való odafigyelés alapvetőségét.

Az érzékszerveinken túl megannyi készséget, képességet alkalmazhatunk a drámapedagógia módszer segítségével. Egy játék keretén belül többet is fejleszthetünk egyszerre, de vannak olyan foglalkozások, melyek kimondottan egy adott tevékenységre összpontosítanak. Ilyen ismeret lehet például: (Gabnai 1987)

- fantázia, képzelet
- emlék
- ritmus
- ügyesség, finommotorika
- testi, térbeli, időbeli tájékozódás, térhasználat
- döntéshozatali képesség
- utánzás
- koncentráció
- kapcsolatteremtés, bizalom
- beszéd, légzés, kiejtés
- rögtönzés, improvizációs képesség

3.1.1. A tanítási dráma típusai

Vancsuráné Sárközi Angéla a Drámapedagógia a tehetséggondozásban című kiadványában Gavin Bolton A tanítási dráma elmélete című könyvében leírtakhoz hasonlóan csoportosítja a dráma típusait. Négy különböző típust említ meg, melyeket betűkkel jelöl.

A típus: Gyakorlatok

Ezek rövid játékos helyzetgyakorlatok, melyeknek gyakran van lezárása és könnyen ismételhetőek. Ilyenek például a bizalmi játékok.

B típus: Dramatikus játék

A dramatikus játék két sarkalatos pontja a motiváció és a kreativitás. A játék cselekményen alapul, melyhez meghatározott helyszín és szereplők társulnak. Ehhez csatlakozik a motiváció vagy érdeklődés felkeltése, ami elindítja a folyamatot.

C típus: Színház

Fontos a produktum vagy produkció, melyet az alkotómunkának köszönhetően hoznak létre. A folyamat közben színházi elemeket használnak fel.

D típus: Komplex vagy tanítási dráma

Az előzően felsorolt A, B és C típust ötvözi. Fő célja önmagunk megismerése. (Vancsuráné 2011)

3.1.2. A drámapedagógia feltételei

A drámapedagógia megfelelő létrejöttéhez több feltételt is hasznos szem előtt tartani. Az első és talán a legfontosabb, hogy a drámajátékok a gyermeki játékból eredeztethetőek. Ugyanúgy szükség van a gyermeki fantáziához, ugyanakkor ehhez a tevékenységhez a játék szabályain túl szükségesek a változatos játékmódok, drámaformák is. Fontos hangsúlyozni, hogy ez a módszer szorosan összefügg a képzelettel. A résztvevők tudatában is vannak ennek. A játékokban megajánlott szerepek, szituációk mind képzeletbeliek, ezzel megőrizve a játékosok lelki biztonságát. Ezzel egy időben azt is tudniuk kell, hogy a képzelt helyzetből, vagyis a játékból szabadon kiléphetnek, és bármikor csatlakozhatnak is, mert ez nem egyenértékű a valósággal. Mégis, a helyzetek olykor nagyon valóságosnak tűnhetnek. Ez azért van, mert a drámapedagógiában gyakran alkalmazzák a résztvevő felnőttek vagy gyermekek már meglévő tapasztalatait. Ezekhez társul a képzelőerő, amivel valami újat mégis valósághűt alkothatnak biztonságos közegben. (Neelands 1995)

Ahhoz, hogy a drámapedagógia során játszott játékok, készségfejlesztő eljárások eredményesek legyenek, elengedhetetlen, hogy a jelenlévők aktívan kivegyék a részüket a foglalkozásból és saját adottságaikhoz mértén képesek legyenek önmagukat képviselni. (Gabnai 2005)

Ehhez, érdemes több pontot is szem előtt tartani:

- A játékokat aszerint a pedagógiai cél szerint választjuk ki, hogy mit szeretnénk elérni a játék során.
- Fontos szempont a résztvevők életkora.
- Fokozatosság elvének szem előtt tartása, mely a szorongó, nehezen megnyíló gyermekek bevonódását segíti elő.
- Nyugodt, bírálat és kritika mentes légkör biztosítása.
- Megfelelő nagyságú berendezésű és felszerelésű játéktér.
- Teret adni a kreativitásnak. Nem szabad előre bemutatni a játékot, hiszen a gyermekek azt példa értékűnek veszik és utánzással próbálkoznak. Ennek következtében háttérbe szorul az egyéniség, kreativitás és önálló alkotás.
- Demokratikus, nyitott, érzékeny pedagógus, aki képes indirekt módszereket alkalmazni és együtt játszani a gyermekekkel.
-

A drámajátékok fontos szereplője a tanár, aki kívülről, vagy akár belülről szereplőként is irányíthatja a folyamatot. Annak, hogy belépjen a játékba és belülről irányítsa azt, minden esetben konkrét célja van. Ilyen például egy új irány kijelölése, sztereotípiák megkérdőjelezése, új információ bevitele, érzelmek kiváltása vagy akár a tevékenység lelassítása. (Manurák 1991)

Ahhoz, hogy a közös munka eredményes legyen, fontos, hogy a tanár és résztvevő közti viszony ne a hatalmi különbségekről, hierarchiáról és csendes behódolásról szóljon, mert akkor a dráma nem lesz sikeres. Konszenzusra kell jutnia a két félnek. A csoport és a tanár között partneri viszonyt kell teremteni, és lehetőséget adni a tárgyalásoknak, alkuknak. Így lesz célravezető a tanulás folyamata. (Neelands 1994)

3.1.3. A „mintha” szituáció

Nagyon sok szakirodalomban csak „mintha” szituációnak említi. De mi is pontosan ez a „mintha”? Ez gyakorlatilag egy szóban összefoglalja a korábban leírtakat. A „mintha” módon végzett tevékenység az, amikor a résztvevő alany egyszerre éli meg a valóságot és valótlanságot a játék keretein belül. Ennek hatására a jelenlévő változásokon mehet keresztül mindezt úgy,

hogy semmilyen veszteséget nem él meg közben, hiszen ő a szituáción belül mozog, ami valóságosnak tűnik, mégsem maga a valóság. Ezért ez egy biztonságos módja annak, hogy az adott személy megélhessen olyan helyzeteket, eseményeket, melyeket az életében nem biztos, hogy meg merne tenni, félve az eredménytől és lehetséges negatív vonzatától. (Móka 1993)

3.2. Drámapedagógia a személyiségfejlődésben

„A tanulás szempontjából a dráma legfőbb céljaként a „változás előidézését” határozhatjuk meg.” Ilyen lehet például a szociális viselkedés, magatartás, hozzáállás megváltozása, változás az elvárások terén, valamint a környezethez, társakhoz való hozzáállás is változhat. (Neelands 1995):

Drámapedagógiát alkalmazó pedagógusok szerint a drámajátékok segítségével fejlődik a gyermekek önálló gondolkodása, kommunikációs képessége, alkotó és problémamegoldó képessége, fantáziája, önismerete és emberismerete, alkalmazkodó képessége. Segíti a gyermekek társadalmi beilleszkedését és gazdagítja az érzelmi életüket. (Manurák b 1991)

A dramatikus nevelés során gyakran olyan szociális és érzelmi gátlásokba ütközünk, mely akadályozhatja a gyermek kreatív gondolkodását. Ezért is nagyon lényeges a korábban említett fokozatosság elve. Ennek segítségével a résztvevők képesek lesznek a játék során leküzdeni a különböző gátlásokat, mint például:

- Félelem a saját képzeletünktől.
- Túlzott analitikus gondolkodás.
- Túlzásba vitt önfegyelem, önmagunk meghazudtolása.
- Szűk látókörű gondolkodás. Ebben az esetben egy problémára adott első elfogadható megoldási ötlet után abbahagyjuk a gondolkodást.
- Nem tudjuk kezelni a saját ideáinkat.
- A már jól bevált megszokott gondolkodási sémák alkalmazása.
- Szorongás és teljesítési vágy.
- A beszéd fontossága. A gondolatainkat nem csupán verbális közléssel tudjuk kifejezni, mégis az az elképzelés, hogy ez az egyetlen kifejezőeszközünk.

Rendkívül nagy fontossággal bír a játék, mint módszer alkalmazásának folyamatossága különböző életkorokon átívelve, hogy az előbb feltüntetett gátlások ne akadályozzák a gyermeket a személyiségfejlődésben. Ugyanakkor, ha jól alkalmazzuk ezt a módszert, számos kompetenciát fejleszthetünk vele. Néhány lényeges kiemelés a teljesség igénye nélkül:

- ön- és emberismeret (magára és társaira való odafigyelés)
- önálló gondolkodás, problémamegoldás
- aktív tevékenység a közösségben, közösségért
- kapcsolatteremtés

(Gabnai 1987)

4. A DRÁMAPEDAGÓGIA ALKALMAZÁSI TERÜLETEI

A dramatikus nevelés, vagy drámapedagógia, nem csupán az iskolában használatos. Bár a színjátszó csoportoknak egyszerűbb dolga van, hiszen ott egy kimondottan erre a célra kialakított, elfogadást nyújtó környezettel találkozunk, más területeken, más helyzetekben, különböző korosztályoknál is bátran alkalmazható ez a módszer. (Gabnai 1987)

Tóth Zsuzsanna a Drámapedagógia az iskolán kívül című tanulmányában az alábbiak szerint csoportosítja azokat a területeket, mely keretében bármilyen formában megjelenik a drámapedagógia módszere. A könnyebb áttekinthetőség érdekében táblázatba szedtem őket példákkal alátámasztva a teljesség igénye nélkül, mely a mellékletek közt 1. számmal jelölve található. Ez a táblázat, mely a mellékletekben 1. számú táblázatként található, remekül mutatja a drámapedagógia módszer sokoldalúságát és változatos használatát. (Tóth 2015, 165)

4.1. Alkalmazási területek személyes tapasztalatok tükrében

A következőkben három alkalmazási területet részleteznék. E három területtel személyes kapcsolatom van, ugyanis mindegyike olyan, ahol a korábbiakban én is megfordultam és találkozhattam a drámapedagógia módszerével.

4.1.1. Iskola

A dramatikus neveléssel az általános iskolákban és a középiskolákban is találkozhatunk. Bár az elmúlt évekhez képest egyre több pedagógus alkalmazza, még mindig lehetne színesíteni és gyakorlatiasabbá tenni vele az órákat. Általános iskolában leginkább az etika tantárgy az, aminek a keretén belül használatos módszer, míg középiskolában a szakkörökön kívül az osztályközösség építésére használják, olykor-olykor drámaórák keretén belül játszanak. Az előbb leírtak iskolánként eltérőek, van, ahol nagyobb, van, ahol kisebb részben alkalmazzák.

4.1.2. Egyetem – szabadon választható kurzusok

A felsőoktatásban is fellelhető a drámapedagógia. Értelemszerűen az erre szakosodott hallgatóknál bent lesz az órarendben, de az intézmények olykor lehetőséget biztosítanak arra, hogy más területeken tanuló emberek is kipróbálhassák ezt a módszert egyéb szabadon választható kurzusok keretében. Legyen ez akár egy szakkollégium, valami csoportos ismerkedős foglalkozást nyújtó kurzus, esetleg egy olyan óra, ami az előítéletekre és elfogadásra összpontosít, vagy gyakorlati elfoglaltságot nyújtó tárgy.

4.1.3. Csapatépítés

A csapatépítő foglalkozások igen elterjedtek, főként a szorosan együtt dolgozó munkatársak körében. Fontosnak tartják, hogy a kollégák közt jó viszony uralkodjon, ezért egyes munkahelyek időről időre biztosítanak efféle foglalkozásokat alkalmazottjaik számára. Ez lehet egy vagy akár több napos is, saját vagy külsős helyszínen. Az ilyen programok legtöbbször közös főzést, beszélgetést, sport vagy versenyjátékokat takarnak. Ugyanakkor egyre gyakrabban előfordul az is, hogy a vezetőség szakembert fogad, aki különböző, a korosztályra igazított drámajátékok segítségével próbál egy elfogadó és biztonságos légkört kialakítani. Itt a résztvevők támaszt nyújtanak egymásnak, odafigyelnek a másokra és közös erővel megpróbálják véghezvinni az kapott feladatot.

5. MESTERHÁRMAS – DRÁMAPEDAGÓGIA, SZÍNHÁZPEDAGÓGIA, ÉLMÉNYPEDAGÓGIA

Az elmúlt években során azt tapasztaltam, az emberek gyakran keverik a drámapedagógia, élménypedagógia és színházpedagógia fogalmát. Igaz, hogy ez a három pedagógiai módszer meglehetősen hasonlóknak tűnik, néhol átfedések is fellelhetők, mégis jelentős eltéréseket találhatunk bennük, amire a következőkben igyekszem rávilágítani. Ahhoz, hogy ezek a hasonlóságok és különbségek felismerhetővé váljanak, tudatában kell lennünk mindhárom fogalommal és hogy pontosan mit is takarnak.

5.1. Élménypedagógia

Az élménypedagógia egy olyan módszer, melynek a középpontjában az élményeken alapuló cselekvés, tevékenykedtetés áll. A mindennapi működésünket veszi alapul. A feladatokban, játékokban, gyakorlatokban a résztvevőket lelki, fizikai és szociális kihívások sora várja, mellyel előmozdíthatjuk a személyiségfejlődésüket. Biztonságos és szabályozott körülmények közt olyan különleges helyzeteket teremt, melynek a megoldásához a csoport tagjainak közösen kell eljutnia, gyakran a komfortzónából kilépve. Az élménypedagógia elsődleges célja önmagunk és környezetünk megismerése tapasztalati úton keresztül. (Bánya 2022) (Szabolcs 2021)

5.2. Színházpedagógia

A színházpedagógiában kiemelkedő szerepet játszik az interaktivitás. A színészek arra törekednek, hogy a nézőket kizökkentsék a mindennapi világukból és közösen megoldást találjanak az előadásban felmerülő problémákra. Fontos a megfelelő színdarab kiválasztása a megfelelő korosztály számára, továbbá az is, hogy a néző megtalálja a megfelelő kapcsolódási pontot a darabhoz, ezáltal lehetősége nyílik a darab formálására és véleménynyilvánításra. Az előadásokhoz gyakran kapcsolódik foglalkozás is, ahol beszélgetve és játszva dolgozzák fel a darabban felmerült problémákat. Fontos megemlíteni, hogy a színházpedagógia használja a drámapedagógia módszertani eszköztárát. (Bancsi, Mező 2020)

5.3. Drámapedagógia

A drámapedagógia módszerével a résztvevő drámajátékokon keresztül fejlesztheti számos képességét, ismerheti meg önmagát és a körülötte lévő világot. Személyiségformáló szerepet tölt be és a személy nyitottá válik a kapcsolatteremtésre. Ez egy cselekvést igénylő folyamat, mely irányított körülmények közt társainkkal közösen végezhető. Gyakran saját tapasztalatokra épülő szituációkon alapszik, melyet a fantázia segítségével gyarapíthatunk.

5.4. Közös jellemző

Az előbb felsorolt három „pedagógia” közt a legfontosabb közös nevező, hogy középpontjában az egyén áll. Mindegyik emberközpontú tevékenység, amely a tanulásra túl az örömszerzésre fókuszál. A foglalkozásokon többnyire kisebb-nagyobb csoportban dolgoznak, egymást segítve, egymásra támaszkodva.

5.5. Eltérések

A színházpedagógia egy alapvető dologban tér el a dráma- és élménypedagógiától. Ez nem más, mint az eredmény. A színházpedagógiában lényeges, hogy a résztvevők foglalkozás végére képesek legyenek felmutatni egy produktumot, mely lehet akár egy színpadra szánt mű is. Ezzel szemben a drámapedagógia esetében nem a végeredmény, hanem a folyamat a fontos.

A drámapedagógia és élménypedagógia közti különbségnek azt emelném ki, hogy a drámapedagógiai játékok tudatos, egymást követhető felépítése során kialakulhat egy akár színpadi előadásra is alkalmas mű, ugyanakkor nem ez az elsődleges cél. „Drámajátéknak nevezünk minden olyan játékos emberi megnyilvánulást, melyben a dramatikus folyamat jellegzetes elemei lelhetők föl.” (Gabnai 1987, 5) A drámajátékok kifejezési formája az utánzás és megjelenítés, melynek módja a felidézés vagy társas kölcsönhatások. Ezzel szemben az élménypedagógia különböző, legtöbbször természet közeli, gyakorlati tapasztaláson alapuló játékokat használ, melynek célja az problémamegoldás, játékosság, reflexió, önértékelés, csoportos együttműködés, bizalom kialakítása. A játékok különbözőek, más és más problémát dolgoznak fel.

6. GYAKORLATI MEGFIGYELÉSEK

6.1. Bikal Élménybirtok

Baranya vármegyében, pontosabban Bikal községben található Magyarország első tematikus élményparkja, az Élménybirtok. Színészek, lovasok, mesteremberek segítségével utazhatunk vissza a középkori Magyarországra.

A birtok kialakítását tekintve 3 részre osztható. A főbejáraton átkelve az úgynevezett Mesefaluban találjuk magunkat, ahol megtalálható többek közt a Kovácsműhely, Állatsimogató, Boszorkányház, Zöld diófa csárda kézműves udvar és még több más érdekesség. Egyes házak úgynevezett interaktív házak, ahova belépve a vendég a tematikának megfelelő berendezéssel és izgalmas információkkal találkozhat. Más épületekben kézműves foglalkozás várja a kicsiket és nagyokat. A hely szíve felé haladva eljutunk az Óvárosba, ahol a középkori hangulatú épületek között sétálgatva találkozhatunk többek között különböző mesterségek műhelyeivel, az Apródképzővel, ahol az előadások egy része zajlik, és ha megéheznénk, betérhetünk egy fogadóba. Kicsit kijebb a városon kívülre merészkedve megtalálhatjuk a Kinizsi tábort, a lovagi küzdőteret, arénát és több előadóhelyet, amelyek a sokszínű előadások színhelyéül szolgálnak. Amennyiben a vendégeknek egyik éppen zajló program sem keltette fel az érdeklődését, a birtoknak van két egész nap zajló játéka, melynek keretében értékes ajándékok kerülnek kisorsolásra a nap végén. Ilyen a „Labirintus” játék, ahol az Élménybirtok teljes területét bejárva a középkori világ emblematisztikus képeit ábrázoló kártyákat kell megkeresni. Valamint van még a „Titkos jelek, talányos helyek” játék, aminek keretében rejtélyes kódokat kell megfejteni egy kincses térkép segítségével. Fontosnak tartom kiemelni, hogy az előadásokon túl, a kézműves és korabeli programok mindegyike a kornak megfelelő stílusban zajlik jelmezbe bújt foglalkozásvezetőkkel. Ezen felül a színészek gyakran róják az utcákat valamilyen szerepben (például: kurtizán, udvari bolond, lovag...) szórakoztatva az ide látogatókat.¹

¹ [sz.n.] [é.n.]: Élménybirtok. [h.n.] [2023.02.15.] >URL: <https://elmenybirtok.hu/>

1. kép Élménybirtok, Óváros

(Forrás: <https://elmenybirtok.hu/kepek> [2023.02.15.])

A nyitvatartási időben zajló előadások között fellelhető Fegyverbemutató, Ugi mama varázsiskolája, Hercegnőképző Johanna lovagnővel, Ítékezés és végrehajtás, Tánc-percek, Kurtizánképzés Zinával, Mesebarlang, Lovagi torna és még sok hasonló, mégis változatos, többnyire interaktív, a közönséget is játékba hívó foglalkozás.

2. kép Ugi mama varázsiskolája előadás

(Forrás: <https://elmenybirtok.hu/kepek> [2023.02.15.])

Az élménybirtok kínálata több esti programmal is szolgál, melyek a nyitvatartási időn túl, vagy másik napokon elérhetőek, mint például az Úr-kurzus, Díva, Dáma, Perszóna előadás, 4 elem, IN MEMORIAM 1848, és még több hasonló előadás. Ezért nagyon praktikus, hogy közvetlenül a középkori világ mellett megtalálható a Puchner Kastélyszálló, mely hét különböző stílusú és kategóriájú szálláshely típussal rendelkezik, ezek közül az egyik típus szobái az élménypark Óvárosi részében helyezkednek el, s a szobái tükrözni próbálják a középkor világát. Így a vendégek az utazásuk teljes ideje alatt a múltban érezhetik magukat.

3. kép Az Élménybirtok utcáin zajló animátori tevékenység

(Forrás: <https://elmenybirtok.hu/kepek> [2023.02.15.])

Mind a nap közbeni, mind az esti előadások között találhatunk interaktív darabokat. A birtok színészei előszeretettel vonják be közönségüket az előadásokba. Kutatásom során két, az élménybirtokon fő állásban dolgozó színésszel beszélgettem. Interjúm középpontjában a drámapedagógia jelentősége szerepelt. Arra voltam kíváncsi, ők akár itt a birtokon, akár más külsős előadásaikban használják-e ezt a módszert.

7.1.1. Interjúk az Élménybirtok munkatársaival

Sárközi György az Élménybirtok színésze

Elsőként Sárközi Györggyel beszélgettem, aki a színészetén túl nemrég kezdett dolgozni ceremónia mesterként. Elmondása szerint, már egészen kiskora óta színpadon van. Bicalra a kíváncsiság hozta, és annyira megtetszett neki a hely varázsa és egyedisége, hogy itt is maradt. Munkája során nagyon fontosnak tartja az emberismeretet. Az előadásai nagy része interaktív,

melyet részben a közönség irányít reakcióival. Fontos, hogy megteremtse egy olyan bizalmi környezetet, ahol a nézők nem feszengenek és élnek az adott lehetőséggel, olykor részt is vesznek a darabban. Sárközi György tanulmányai során részt vett szakmai órákon, ahol sokféle szakmai módszerekkel találkozott, de állítása szerint az, hogy a tanultak használhatóak-e vagy sem, csakis az adott szituációtól, emberanyagtól függ. A sok éves tapasztalatai során megtanulta, hogy különböző embertípusokból álló közönségnél változatosnak kell lennie, hogy adott esetben képes legyen egyszerre mindenkit megszólítani.

Gyakorlati tapasztalatai tehát a következő szempontokra hívják fel a figyelmet:

- a foglalkozás vezetőjének empátiával, emberismerettel kell a résztvevők felé fordulnia,
- az interaktivitás elengedhetetlen része a sikeres foglalkozásnak,
- szintén a siker érdekében szükséges a szereplők érzelmi bevonása, bizalmi környezet megteremtésével
- szükséges a szakmai továbbképzés, de az ott tanultak alkalmazhatósága erősen függ a szituációtól, a résztvevők összetételétől, ami nagyfokú rugalmasságot kíván a foglalkozás vezetőjétől.

Beszélgetésünk során az is kiderült, hogy nem csupán a színészkedésben alkalmazza a drámapedagógiát. Úgy véli az élet több területén, többek között az oktatásban is jelentős szerepet kellene betöltenie. Véleménye szerint az ilyen játékosággal az emberek biztonságos körülmények között kiadhatnák frusztrációjukat. Ugyanez igaz a gyermekekre is. Továbbá a közösségépítésben is hatalmas szerepe van. „Az ember amúgy is egy társas lény és maga a dráma és drámapedagógia nagyon sok mindenre megtanítja az embereket. Tulajdonképpen egészen a hétköznapi normákon keresztül a kirívó szituációkig, megtanítja, hogyan lehetne kezelni az adott helyzetet.” Ezért is tartja nagyon fontosnak, hogy az iskolákban is nagyobb teret kapjon a drámajáték, hogy az oktatás még több lehetőséget biztosítson az önkifejezésre.

Gyimesi Ágnes Andrea az Élménybirtok színésze

Másik interjúalanyom Gyimesi Ágnes Andrea volt, akit a mindennapokban, Bikalban Ágensként ismerhetünk. Huszonhét éve foglalkozik színházzal. Húsz év után úgy döntött változtat és Bikalra utazott. Elmondása szerint a nulláról kellett indítania. Itt nem ismerték, nem tudták ki ő, milyen szakmai múlt áll mögötte. Bikalra a munka lehetősége hozta. Eleinte nem érezte itt jól magát, de idővel kiforrott körülötte minden. Mostanra elmondható, hogy Ágens egy húzóneve a Bikali Élménybirtoknak.

Munkája során többször is alkalmaz drámapedagógiát. Szeret olyan elemeket bevinni az előadásba, melyeket saját bőrén tapasztalt meg. Ösztönösen alkalmazza a módszereket, hiszen előadásainak szépsége, hogy a közönség valamilyen szinten szabad kezet kap. Így neki is rugalmasnak kell lennie, hogyan folytatja tovább. Úgy gondolja az emberi nyitottság fontos tényező. Egyenrangú partnerként kezeli a nézőket, ezzel befogadva őket az előadásba és teret adva az önkifejezésnek.

Tapasztalatai egyértelműen alátámasztják kollégája véleményét, de ki is egészítik azt. Nála hangsúlyosabban megjelenik a nézők egyenrangú szerepe, az önkifejezés fontossága a foglalkozásban résztvevők részéről. Számomra a két beszélgetés így azt a tanulságot is magában hordozza, hogy a módszertant alkalmazó kollégákkal szükséges beszélgetni, tapasztalatot cserélni, hiszen ez egy olyan műfaj, ami változékonyságából, rugalmasságából adódóan, mindig magán viseli alkotói személyiségjegyeit, mindenki számára tartalmazhat egyéni szempontokat és tapasztalatokat, amelyek azonban mások számára is hasznosak lehetnek.

Arról is beszélgettünk, mit gondol a drámapedagógia használatáról az oktatásban. Véleménye szerint sokkal jobban, sokkal többet kellene használni ezt a módszert az iskolában. „Ez azért jó, mert a kiskamaszoknál elkezdődik valami rettenetes belső válság és félelem, hogy mi lesz. Hatalmas bizonytalanság és fogalma sincs, hogy ki ő.” A drámapedagógia segítséget nyújtana abban, hogy a gyermek minél korábban megismerje önmagát, képes legyen az életben is előforduló helyzetek kezelésére, véleményének kinyilvánítására.

7.1.2. Török fogságban – személyes tapasztalatok, motiváció kezdetei

Gyimesi Ágens Andreával és Sárközi Györggyel gimnáziumi éveim során találkoztam. Az akkori drámatanárom Gál Éva mutatta be nekem a Bikali Élménybirtokot, ahol alkalmanként dolgozhattam animátorként továbbá egy-egy előadásban is szerepeltem. Ilyen volt például a Kinizsi a legenda életre kel, mely egy 2x50 perces lovasokkal, kaszkadőrökkel, sztárvendégekkel és a birtok színészeivel közösen létrehozott izgalmas darab, ami Kinizsi Pál történeteit kelti életre és mutatja be a közönségnek. Vagy ott volt a Roma daj-daj, mely egy sztereotípiákra épített előadás, aminek a végén a szereplők elvegyülnek a közönség sorai közt ezzel is kimozdítva a nézőket a komfortzónájukból. Részt vettem még néhány a március 15. és augusztus 20. alkalmából megrendezett ünnepi zenés, táncos előadásban is. Ezeken túl animátori feladataim közé tartozott a látogatók fogadása, segítségnyújtás a vendégeknek, a birtokon sétálva hirdetni az előadások kezdeteit, valamint részt venni a programokban és

segíteni, hogy minél gördülékenyebben és zökkenőmentesen haladjanak a dolgok. Persze mindezt úgy kellett elvégezni, hogy a szerepemből ne zökkenjek ki. Úgy gondolom, ez adja az Élménybirtok valódi varázsát. Itt nem csak a programok ideje alatt találkozhatnak a látogatók a középkori szokásokkal, stílussal, hanem egész nap ebben a korban érezhetik magukat a környezet adta lehetőségeknek, az interaktív programoknak és elsősorban a színészeknek köszönhetően. Ebben az időszakban kezdett megfogalmazódni bennem a drámapedagógia jelentősége, mely mostanra már egy kialakult véleménnyé formálódott.

A birtokon töltött első alkalmaim egyikén tanította meg nekem Éva a Török fogságban foglalkozást, melyet körülbelül 4-10 éves gyermekekkel játszottam a Mesebarlang keretein belül, míg a szüleik egy másik, felnőtteknek szóló előadásra ülhetek be. Ez egyben volt gyermekmegőrzés és játékos foglalkozás. Ez a darab valójában egy egészhetes napközis tábor lerövidített változata, ami gyönyörűen mutatja a drámapedagógia lényegét. A gyerekekkel egy történeten mentünk végig, ahol is a török elrabolta a faluban élő gyerekeket, azaz minket vagy épp a szüleinket, nekünk pedig több megpróbáltatáson kellett végigmennünk, hogy kiszabadulhassunk és kiszabadíthassuk szüleinket is. Ebben a játékban a gyermekek különböző döntéshelyzetekbe kerültek. Véleményt kellett alkotniuk, egy-egy társuk ötletére, ehhez elengedhetetlen volt, hogy megnyíljanak. Mindezeket természetesen a korosztályhoz igazítva egy biztonságos környezetben tették. A foglalkozás végén a minimális elméleti tudáson túl önismerettel gazdagodhattak a gyermekek.

6.2. Pécsi Drámapedagógiai Találkozó

2019. május 30-án lehetőségem volt részt venni az I. Pécsi Drámapedagógiai Találkozón. Ez a program a 7. Pécsi Családi Színházfesztivál (2019.05.25-2019.06.02) keretében zajlott. A részvétel ingyenes volt, csak regisztrációhoz kötött a befogadóképesség száma miatt. Az esemény a Pécsi Nemzeti Színház N. Szabó Sándor termében zajlott. A nézők a megnyitót követően négy előadáson vehettek részt. Mindegyiket egy szakmai beszélgetés követte. Én az első interaktív drámaórán segédkeztem az akkori drámatanáromnak, Gál Évának.

„13:15 Oberon Társulat- Bikali Reneszánsz Élménybirtok

TÖRÖK FOGSÁGBAN – drámaóra - 2es számú próbaterem”

„TÖRÖK FOGSÁGBAN drámaóra

Interaktív játék, melyben a résztvevők a török korba csöppenhetnek. Nem megnézve, hanem végigjátszva ismerik meg a késő középkor vonatkozásait, s együtt járhatnak túl fondorlattal, együttműködéssel, ügyességgel a törökök eszén.

Hossza: kb. 45 perc

célcsoport: 6-10 éves korig

Játsszák: Gál Éva, Tárnoky Kata

Rendezte: Gál Éva”²

Ezt a játékos előadást megegyezik a már korábban említett Török Fogságban foglalkozással. Már sokadik alkalommal csináltuk közösen. Az Élménybirtokon túl néhány kisebb községben, faluban is előadtuk. Általában általános iskolai osztályok kérték, de olyan eset is előfordult, hogy a falu művelődési házában került sor a foglalkozásra, amelyre a faluban élő gyermekek jelentkezhetek. Mindegyik előadás tartalma ugyanaz volt, mégis más volt a folyamat és a végkimenetel. Ez a foglalkozás interaktivitásának és a gyermekek döntéseinek köszönhetően alakult így.

6.2.1. Interjú Gál Éva drámatanárral

A két korábbi interjúalany mellett Gál Évával, a volt drámatanárom és színjátszó szakkör vezetőmmel is készítettem egy interjút.

Gál Éva a Pécsi Kodály Zoltán Gimnázium magyar, dráma és médiatanára. Emellett színjátszó csoportokat vezet és független színházi produkciókban vesz részt színészként és drámatanárként. Drámapedagógusként 17 éve tevékenykedik. Elmondása szerint a színjátszó előadásait teljes mértékben ezzel a pedagógiai módszerrel hozza létre, ötletet merítve a diákjai élményeiből, tapasztalataiból, ahogy a drámaórákon is. Csapatépítő foglalkozásokon a szabályjátékokat alkalmazza előszeretettel, míg az irodalom- és nyelvtanórákon a szituációs játékok, drámai konvenciók kerülnek előtérbe. Ez utóbbiak a szabad rögtönzésen alapulnak, ahol a résztvevők irányítják a játékot, természetesen a játékvezető felügyeletével biztonságos környezetben, míg az előbb említett szabályjátékokban a szabály megléte és annak betartása okozza a játék örömet. A korosztályt tekintve óvodás kortól a felnőttekig mindenkivel szívesen dolgozik együtt, amire a drámapedagógiában van is lehetőség. Véleménye szerint a középiskolákban nem kap elég teret a drámapedagógia, mert az érettségi kimenet, vagyis a

² [sz.n.] [é.n.]: I. Pécsi Drámapedagógiai Találkozó. In Pécsi Nemzeti Színház online [h.n.] [2023.02.19.] >URL: <https://www.pnsz.hu/szindarab/i-pecsi-dramapedagogiai-talalkozo/353>

többszörre lexikális ismereteket központba helyező követelmények nem teszik ezt lehetővé, ugyanakkor a tanórákon igyekszik minél nagyobb részben alkalmazni. "Az élményen és a játékon keresztül tudok személyiséget fejleszteni."

6.3. Szociopoly

Ez a játék gyönyörűen tükrözi, a drámapedagógia „mintha” módon végzett tevékenységét. A játékban a csapatok kipróbálhatják, milyen lenne a szükséghelyzet, mit jelent a nélkülözés szó. Mire elég a segély, családi pótlék, GYES, jobb esetekben az alkalmi-, vagy közmunka. Ez a játék bepillantást ad egy rászoruló esetleg hátrányos helyzetű család mindennapjaiba. A játék egy hónapot ölel fel, melyen kockadobások segítségével haladunk végig. Minden család megkapja hónap elején a neki járó pénzösszeget és döntési lehetőséget. Szeretne-e a családból valamelyik felnőtt közmunkát? Amennyiben a válasz igen, akkor sem biztos, hogy meg is kapja, hiszen ez a való életben is így van. Aki a nem mellett dönt, kis szerencséével alkalmi munkát vállalhat feketén vagy tisztán. Mindkettőnek megvan az előnye és hátránya is. Ezen felül a hónap napjai különböző kihívások elé állítja a játékosokat. Ilyen például, a szerencsejáték, az osztálykirándulás, a rendőri bírság, cipő vagy szemüveg vásárlás és még sok hasonló döntéshelyzet. Ugyanakkor ne feledkezzünk meg az ételről sem. Ez egy fix kiadást képez a családoknak. Itt is több lehetőség közül választhatnak, és ha minden kötél szakad hívhatják az uzsorást, ami lehet, hogy ideiglenesen megmenti a családot, de hosszútávon nem biztos, hogy jó befektetés. A hónap végére kiderül melyik családnak hogyan sikerült átvészelnie a hónapot. A játék különlegessége az, hogy a bevételek és kiadások összegei hozzávetőlegesen tükrözik a Magyarországon élők valós helyzetét. ³

Ezt a játékot volt szerencsém játékosként és játékvezetőként is megismerni. Játékosként részt vettem egy interaktív színházi előadáson. Két és fél óras foglalkozás volt, ahonnan teljes ledöbbentséggel szorító torokkal és könnyes szemmel léptem ki. Nem csupán a színészi játék volt a kiváltó ok, hanem a tudat, hogy élnek ilyen családok, akik hónap végére nem kismértékű adósságot halmoznak fel és ez az idő előrehaladtával egyre csak rosszabb lesz. Az a csapat, vagy nevezhetjük családnak is, aminek része voltam én is, mindig felelősségteljes döntéseket hozott. Nemet mondott az alkoholra és szerencsejátékra, nem dolgozott feketén, kizárólag

³ [sz.n.] [é.n.]: Szociopoly online [h.n.] [2023.03.11.] >URL:

<https://www.szociopoly.hu/kezd%C5%91lap>

bejelentett alkalmi munkásként, mégis adóssággal zártuk a hónapot. Az előadás után egy két óráig még a történetek hatása alatt álltam.

Amikor játékvezetőként vettem részt a foglalkozáson, egy másik szemszögből láttam bele. Én voltam, aki a pénzt osztotta és bár a szívem szakadt meg, mégsem adhattam többet. Láttam, a résztvevők milyen döntéseket hoznak, hogyan jutnak arra a választásra és azt is, milyen érzelmet vált ki belőlük az eredmény.

4. kép Szociopoly színházi előadás

(Forrás: [https://szinhaz.online/350-eloadasahoz-erkezik-a-szociopoly/\[2023.03.18.\]](https://szinhaz.online/350-eloadasahoz-erkezik-a-szociopoly/[2023.03.18.]))

A programot mindig beszélgetéssel zártuk, melynek keretében mindenki elmondhatta, hogy érzi magát, véleményét, mit tenne máshogy, változott-e a nézőpontja bármivel kapcsolatban. Véleményem szerint ez a játék egy nagyon jó lehetőség arra mindenki kipróbálhassa és megérezhesse, milyen lenne hátrányos helyzetben mélyszegénységben élni, persze mindezt biztonságos környezetben, amiből bármikor kiléphet. Személy szerint, a kettős nézőpont segítségével, átélhettem a foglalkozásvezető, és a foglalkozásban résztvevő motivációit, átéléseit, tapasztalatait egyaránt.

5. kép Szociopoly társasjáték

(Forrás: <https://www.szociopoly.hu/v%C3%A1s%C3%A1rl%C3%A1s> [2023.03.18.])

7. JÓGYAKORLATOK

Elmúlt éveim során szerencsére volt lehetőségem sok helyen, sok helyzetben kipróbálni magam a drámajátékok terén, többek közt: mentorálási tevékenységek során, csapatépítő foglalkozásokon, iskolai táborokban, falunapok alkalmával, egyetemi kötelező és szabadon választható kurzusokon, színjátszó találkozók és alkalmi munkák folyamán. Szereztem tapasztalatot játékvezetésben és jelentős véleményekkel gazdagodtam, mely segítségével képes voltam felmérni, min és hogyan kell változtatnom a jövőben. A következőkben szeretnék bemutatni a számomra legjelentősebb, valamint a legtöbb pozitív visszajelzést kapott játékokat és azoknak hangsúlyos pontjait.

Kezdetben néhány szakkönyvekben megtalálható játékot mutatnék be, melyek összetettebbek, a személyiségfejlesztést és társas együttműködést jobban előtérbe helyező foglalkozások.

7.1. Szakkönyvi eredetű gyakorlatok

7.1.1. „Élet – Játék”

Ez a feladat társaink megismerését helyezi előnybe játékos formában. Alkalmazható színjátszó szakkörökön, akár egy előadásba is beépíthető. Több szociális kompetenciát is fejleszt, mint az együttérzés, együttműködés, kifejezőképesség, elfogadás.

Leírás: A feladat 10-12 éves kor felett ajánlott. Kiscsoportos foglalkozás. A csoport tagjai elmondanak magukról egy-egy valóban megtörtént történetet. Ezt követően a tagok kiválasztanak egyet, melyet, a történet elmondója rendezésében eljátszanak. A foglalkozás minden esetben megbeszéléssel zárul. (Kaposi 1993)

Létszám: 5 fő /csoport

Eszközök: nincs

Idő: 15 perc

7.1.2. Időgép

Ezt a feladatot az idő múlására alapozzuk. Jelentős szerepe van az önismeretnek, emlékezőképességnek, vágyaknak és kifejezőképességnek, kreativitásnak. Fontos, hogy olyan légkörben játsszuk ezt, mely biztonságos és elfogadó.

Leírás: A játék keretében elsőként visszagondolunk az öt évvel ezelőtti énünkre. Megpróbáljuk eljátszani saját magunkat, illetve az akkori énünket ügyelve a járásra, mozgásra,

stílusra, beszédre. Ezt követően a játék második felében nem visszagondolunk, hanem elképzeljük, mi lesz velünk öt év múlva. Itt megvalósíthatjuk a vágyainkat, álmainkat. A feladat egyedül is teljesíthető, de izgalmasabbá és összetettebbé teszi, ha társas kapcsolatokat teremtünk és párokban, vagy kisebb csoportokban dolgozva egy közös jövőt képzelünk el. (Kaposi 1993)

Létszám: egyedül is játszható

Eszközök: nincs

Idő: 5 perc (létszámtól függ)

7.1.3. A kalóz kincse

Ezzel a játékkal már nagyon sok formában találkoztam, mint például céllövő, varázsló, erre csörög és hasonló elnevezések. Mindegyiknek ugyan az volt az alapja, még pedig a koncentráció és hallásérzékelés, finommotorika, mozgáskoordináció. Ez a feladat már óvodás korban játszható. Nehezítésként adhatunk több, különböző elcsenendő tárgyakat, melyeknek más a fogása és hangja, így egyszerre akár több gyermek részt vehet aktívan a játékban és a játék időtartalma is növelhető.

Leírás: A játékosok kör alakban elhelyezkednek. A kör közepén egyik társuk ül csukott, vagy bekötött szemmel. Lábai előtt csilingelő tárgyat, mint például: pénzérme, kulcstartó, hangszerek. A körben elhelyezkedő játékosoknak ezt a tárgyat kell elcsenniük, anélkül, hogy a kalóz elkapná az adott személyt. Ha valakinek sikerül, ő kerül a kalóz helyébe, ha nem, visszateszi a tárgyat és jön a következő játékos. (Kaposi 1993)

Létszám: 5-15 fő

Eszközök: kendő a szem bekötéséhez, csilingelő tárgy(ak)

Idő: 10 perc

7.1.4. Szobrok (Statues)

Ez a feladat változatos területeket fejleszt, többek között a szókincset, mozgáskoordinációt, tárgyismeret, társakkal való együttműködést és társak előtti megnyilvánulást. A feladat nehézségi foka szerint ez egy könnyű feladat, így már kisebb korban is jól alkalmazható.

Leírás: A gyerekek csoportokban dolgoznak. Minden csapat kap kártyát, melyen egy úgynevezett szócsalád szerepel például: közlekedési eszköz. Ezzel kell a gyerekeknek dolgozniuk és a család egy-egy tagját például: vonat, busz, autó egy-egy gyereknek elmutogatnia. A többi csapat feladata, hogy kitalálják, mi lehet a szócsalád. A feladat

összetettsége, hogy először tagokat kell kitalálni, mit is mutogatnak a gyerekek, majd azoknak tudatában megnevezni a családot. (Phillips 1999)

Létszám: 3-4 fő/ csoport

Eszközök: szócsalád kártyák

Idő: minimum 10 perc létszám függő

Az előbb bemutatott feladatok Kaposi László által szerkesztett Játék könyvből, valamint Sarah Phillips Drama with Children című könyvéből származnak. A következőkben néhány saját ötletből eredő, valamint meglévő játékok saját kezűleg átdolgozott verzióját mutatnám be, mint például az Találd ki, álmodd meg, rajzold le, mely feladatnak az alapja a Tabu társasjáték. Bár azóta már többször találkoztam hasonló foglalkozásokkal. Ez is azt bizonyítja, vannak, akik nem elégednek meg a tankönyvi feladatokkal, inkább saját kezűleg próbálja feldolgozni az anyagot a gyerekekkel.

7.2. Saját fejlesztésű gyakorlatok

A drámatanárok előszeretettel dolgoznak fel különböző szövegeket drámajátékok segítségével. Elsőként néhány ezzel a céllal alkalmazható játékot szeretnék bemutatni.

7.2.1. Idegen szavak

Tankönyvekben, vagy régebbi nyelvezetű szövegekben gyakran előfordulnak idegen szavak, melyekkel igazán jól játszhatunk, mielőtt utána néznénk jelentésének. Ez a feladat is az efféle szavakat részesíti előnyben. A gyakorlat végezhető önállóan, páros munkában vagy akár csoportokban is. Amennyiben az utóbbit választjuk nevelési feladatokat is fejleszthetünk vele, mint például a társakra való odafigyelést, mások előtti megnyilvánulást, kommunikáció, de fejleszthető még az érvelés képessége, képzelőerő, szókincs, eszközhasználat, finommotorika, kézügyesség.

Leírás: Néhány tankönyvi vagy egyéb szövegben több idegen vagy kevésbé ismert szó is fellelhető. Ezek a kiválasztott szavak lesznek a játékunk alapjai. A csoportot annyi részre bontom, ahány szóval foglalkozunk. Minden csapat egy ismeretlen szót kap, aminek a jelentését nem árulom el. A feladatuk, hogy közösen kitalálják, mit is jelenthet ez a szó és lerajzolják minél részletesebben. A szavak jelentését, csak a feladat végeztével mondom el, miután a csapatok bemutatták az általuk elképzelt tárgyat, lényt, fogalmat... A feladatnak csak a képzelet szab határt.

Létszám: korlátlan

Eszközök: nagyobb lap, csomagolópapír, színes ceruza, filctoll

Idő: 10 perc + bemutatás

7.2.2. Ötujjas kesztyű

Ezt a feladatot már kisebb korosztályban elkezdénem alkalmazni, mert ezzel megalapozhatjuk a vázlatírást, amire a későbbi tanulmányok során nagy szükség lesz. A feladat végezhető sokféleképpen. Lehet egyszerű tartalommondás, vagy amikor a tanulók szemszöveget váltanak és nem csupán mesélőként, hanem a történet egyik szereplőjeként mesélik a cselekményt. A játék harmadik változata lehet az is, amikor nem csupán elmondják, de el is játsszák a történeteket. Ezzel fejlesztjük a gyermekek személyiségét, szókincsét, emlékezetét. Képes lesz kiemelni a lényeget, mások előtt megnyilvánulni, véleményt alkotni a szövegről és betartani a játék szabályát.

Leírás: Egy adott történet (lehet ez tankönyvi szöveg, vers vagy színházi darab) tartalmát 5 mondat segítségével kell összefoglalni, figyelve arra, hogy a leglényegesebb elemek ne maradjanak ki. Játshatja egyszerre egy ember is, akkor csak ő foglalja össze a történetet egymaga, vagy úgy is lehet, hogy mindegyik mondatot egy másik tanuló mondja.

Létszám: 1-5 fő

Eszközök: nincs

Idő: 3-5 perc

A szövegfeldolgozások mellett más célból is lehet drámajátékokat alkalmazni az órákon. Előfordul, hogy a foglalkozás kezdetén a hangulat megalapozása érdekében játszanak a gyerekekkel. Ezzel a hangulati előkészítésen túl megismerhetjük a gyerekek aktuális érzelmi állapotát, ami könnyen befolyásolhatja az óra menetét. Ehhez célszerű egyszerű, rövid, változatos feladatokkal készülni. A következőkben ilyen céllal mutatnék be néhány játékot.

7.2.3. Angyalkák

Ezt a játékot első sorban osztályközösségeknek ajánlanám, akár az adventi időszakra időzítve a karácsonyi ajándékozás jegyében, ugyanakkor úgy gondolom, a lelki megerősítés minden nap jól jöhet ezért az év bármely hónapjának bármely napján lehet játszani. A játék célja, hogy a csoport minden tagja kellemes meglepetésben részesüljön. A feladat jó lehet akár egy csoportmunkára tervezett óra előkészítéséhez, akár a közösségben fellépő konfliktushelyzetek kezelésére. A feladattal a gyermekek szociális érzékenysége, pozitív gondolkodása fejlődik, továbbá szókincse is bővíülhet.

Leírás: A csoport minden tagja felírja a nevét egy cetlire. Ezt követően egy sapkába dobjuk őket, jól összekeverjük, majd mindenki húz magának egyet (ha saját magát húzza, vissza

kell dobnia). A cetli hátoldalára írnia kell 5 jó tulajdonságot, ami szerinte az adott személyt a legjobban jellemzi. Azért, hogy az angyalka titkos maradhasson, a kész cetliket visszadobjuk a sapkába és a húzás előtt újból összekeverjük. Nem maradt vissza más, minthogy felolvassuk a kihúzott neveket a tulajdonságokkal és örömet okozunk a másoknak!

Létszám: ajánlott minimum 5 fő

Eszközök: íróeszköz, papír, sapka

Idő: 5 perc + felolvasás (létszámtól függ)

7.2.4. Találd ki, álmodd meg, rajzold le

A játékot kilenc-tíz éves kortól minden korosztálynak ajánlom, hiszen a játék egyszerűsíthető és bonyolítható, csupán a tabu szavak számát kell növelni vagy csökkenteni. Nagyon jó program lehet akár egy csapatépítő tréningre vagy csapatversenyre is. Ezzel az alkotó típusú játékkal a fejleszthető a kreativitás, ráismerő készség, finommotorika, kézügyesség, kitartását, képzelőerő és szókincs.

Leírás: A játék játszható teljes létszámmal és csoportbontásban is. Minden csoportból kérünk egy önként jelentkezőt, ő lesz az instruktor. Kap egy képet és hozzá tabu szavakat (minél több szót adunk, annál nehezebb lesz a játék), a többi játékosnak egy papírra és egy ceruzára lesz szüksége. Az instruktornak el kell magyaráznia a képet a többieknek, úgy, hogy ezeket a szavakat nem ejtheti ki, a többieknek pedig el kell képzelni/ki kell találniuk mire is gondolhat az instruktor és lerajzolniuk az.

Pl.: húsvéti kép tabu szavak: húsvét, nyuszi, tojás, három

Létszám: minimum 3 fő/csoport

Eszközök: íróeszköz, papír, tabukártyák

Idő: 3 perc/kép

Az eddig említetteken túl alkalmazhatunk drámajátékot ismerkedési cézzattal is. Erre lesz példa a következő játék.

7.2.5. Én vagyok...

Ez a játék elsősorban az a társainkra való odafigyelést, közös együttműködést helyezi előnybe. Nagyon jól fejleszti a memóriát, emlékezőképességet. Célja, hogy elősegítse az ismerkedést. Alkalmazható kisebb és nagyobb csoportokban is, de lényeges eleme, hogy a tagok előzetesen ne ismerjék egymást.

Leírás: A csoport tagjai szabadon mozognak a teremben. Tapsra szembeállnak egy választott társukkal. Innentől kezdve kétszer fél percük van, hogy választ kapjanak az alábbi 3

kérdésre. Hogy hívnak? Hol laksz? Mi a hobbid? Amint az egyik fél megválaszolta a kérdéseket, a másik fél jön. Ha marad idejük, memorizálják a válaszokat. Az idő lejártával a csoporttagok tovább sétálnak. Következő tapsra ismét egy társukhoz fordulnak, de itt már az előzőleg megismert emberként mutatkoznak be. Például: Peti első körben Andrással beszélgetett. Második körben Peti Andrásnéként, András pedig Petiként mutatkozik be. A játék így halad tovább minden körben. A körök száma az időtől függ. A játékot egy körbeszélgetéssel zárjuk, ahol arcot társítunk a nevekhez tartozó valódi személyhez. A játék nehezíthető a kérdések növelésével és az idő csökkentésével.

Létszám: ajánlott minimum 8 fő

Eszközök: nincs

Idő: minimum 10 perc (létszámtól függ)

8. KÉRDŐÍV KIÉRTÉKELÉSE

A bevezetőben négy lényeges kérdést emeltem ki, melyre egy kutatás segítségével igyekeztem választ kapni. A mikrokutatásban 80 személy vett részt. A feladat egy 17 kérdésből álló kérdőív kitöltése volt, mely kiértékelése után választ kaphatok a kérdéseimre. A kérdőívet készítése során külön hangsúlyt fektettem a drámapedagógia ismeretére, és az oktatásban való alkalmazására.

A kitöltők 25%-a foglalkozik pedagógiával. Ezalatt azt értem, hogy pedagógus szakmában dolgozik, pedagógusnak tanul, esetleg főállása mellett valamilyen pedagógiával kapcsolatos foglalkozást végez. Ebből a húsz főből tizenketten ismerik és próbálták is a drámapedagógia módszerét valamilyen formában. A kérdőívből az is kiderül, hogy a pedagógusok közül hányan alkalmazzák a drámapedagógiát tanóráikon, esetleg ismernek-e más alternatív pedagógiai módszert. Minden lehetőségre érkeztek válaszok. A megkérdezettek közül három fő sosem használja ezt a módszert óráin. A leggyakoribb válasz a ritkán volt, melyet a pedagógusok fele, azaz tíz fő választott. Ezen kívül hatan gyakran, míg egy fő minden órán alkalmaz drámapedagógiát.

Az egyéb alternatív módszerekre szintén nagyon változatos válaszok érkeztek, aminek nagyon örültem. Külön öröm, hogy nem csupán pedagógus szakmával foglalkozók, hanem más területeken dolgozók közül is válaszoltak erre a kérdésre. A legtöbben a Montessori módszert és Waldorf-pedagógiát írták, de sokan említették a Kooperatív módszert és projekt orientált oktatást, az élmény-, művészet- és múzeumpedagógiát. Ezeken felül megtalálható a válaszok közt a porosz oktatás, csoportmunka, KIP módszer, pszichodráma, Zsolnay-módszer, Suzuki módszer és differenciált oktatás.

A kitöltésekből az rajzolódik ki, hogy pedagógiai munkát végzőknél a drámapedagógiai módszer használatát az életkor nem befolyásolja. A kérdőívből kiderült, hogy a kérdőívet kitöltött azon pedagógusok, akik használják ezt a módszert, életkorukat tekintve egyenlő arányban oszlanak el, azaz ugyanannyi fiatalabb korú jelezte, hogy használja ezt a módszert, mint idősebb. A kitöltő pedagógusok közül mindössze hárman jelezték azt, hogy a drámapedagógia mellett más alternatív módszert is használnak munkájuk során. Négyen vannak, akik drámapedagógiát használnak, de mást nem, míg heten, akik úgy nyilatkoztak már alternatív módszert használnak, de drámapedagógiát csak ritkán vagy egyáltalán nem.

A válaszadók 52,5%-a, azaz negyvenkét fő nem pedagógiai területen dolgozik. Volt köztük adminisztrátor, jogász, kertész, szakács, tűzoltó, nehézgépkészítő, logisztikus,

marketinges, faápoló és még sok más különböző munka. Közülük huszonhatan hallottak már a drámapedagógiáról. Ezt azt jelenti, hogy 38,1%-uk még csak nem is hallott erről a módszerről.

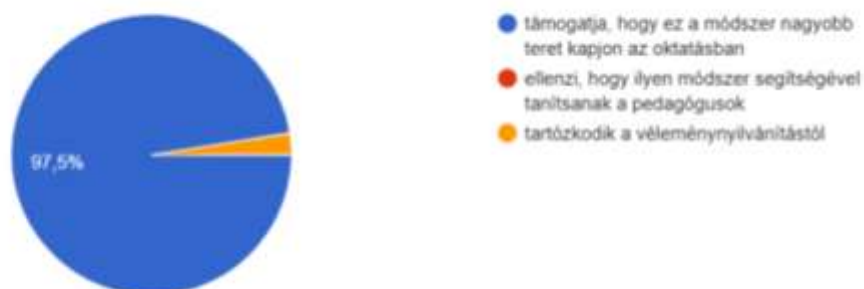
Azokat a személyeket, akik igennel feleltek arról is megkérdeztem, mennyire jártasak a drámapedagógiában. A huszonhat főből tizenketten azt válaszolták, hogy semmit sem tudnak erről a módszerről, csak a kifejezés ismerős, illetve, hogy keveset tudnak, talán valami iskolával kapcsolatos dolog lehet. Tízen válaszolták, hogy ismerik a módszert, de még nem próbálták és mindössze négy fő ismeri és próbálta is a drámapedagógiát.

Ezzel bebizonyosodott az a feltételezésem, hogy a jelenleg oktatásban részt vevő tanulók, továbbá nem színész vagy pedagógus szakmában dolgozók nagy százaléka nem ismeri a drámapedagógia fogalmát. Többen ugyan hallottak már róla, de sosem próbálták.

A következőkben röviden ismertettem a drámapedagógia módszerét az alábbiak szerint: „A drámapedagógia egy olyan személyiségfejlesztő módszer, amely többnyire összefüggő játékokon keresztül fejleszti, többek közt a résztvevők önismeretét, szociális viselkedését, magatartását. A játékokat a pedagógus kívülről játékezetőként és belülről játékosként is irányíthatja. Ahhoz, hogy ez a módszer eredményes legyen, a jelenlévőknek aktívan részt kell venniük a játékos foglalkozásban, mely gyakran a résztvevők saját tapasztalatain alapul.”

Ezután megkérdeztem a kitöltőktől, hogy ennek tudatában mennyire támogatják, hogy ez a módszer jelen legyen az oktatásban. Véleményem szerint nagyon fontos lenne, hogy ez a módszer a jelenleginél nagyobb teret kapjon a tanórákon és ne csak az órák utáni szabadon választható szakkörökön, illetve egyéb foglalkozásokon találkozhasanak vele a gyermekek. Ezt a kérdőívben természetesen nem fogalmaztam meg, hogy ne befolyásoljam a kitöltés minőségét. A kitöltők nagy számban egyetértettek ezzel, hiszen 97,5%-uk támogatja, hogy a drámapedagógia jobban megjelenjen az oktatásban, ahogy ezt az alábbi diagram is ábrázolja.

80 válasz

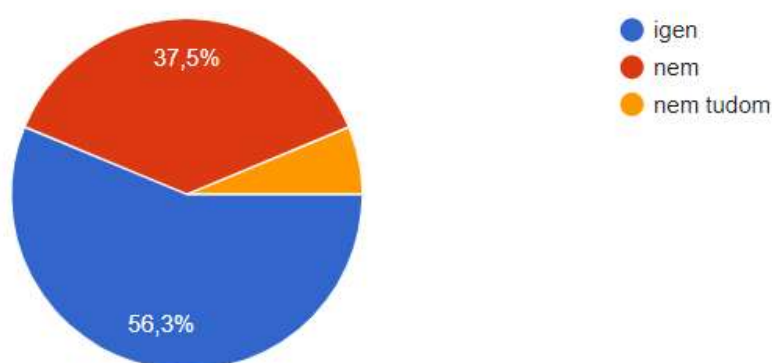

1. ábra Drámapedagógiai módszer támogatottsága a megkérdezettek körében

A korábbiakban említett interaktív előadások, mint a Bikali Élménybirtok előadásai, vagy a Szociopoly nagyban hozzájárulnak a drámapedagógia terjedéséhez. Éppen ezért terveztem úgy, hogy a kérdőívben az interaktív színház is helyet kapjon.

Elsőként az érdekelt, a megkérdezettek hány százaléka vett már részt interaktív előadásban, mint néző. A kérdőív szerkesztése során arra gondoltam, az emberek többsége nem ismeri az interaktív színház fogalmát. Erre a kérdőívre küldött válaszok rácsáfoltak, hiszen meglepetésemre, ahogy azt a 2. számú is mutatja, a válaszadók valamivel több, mint fele részese lehetett ilyen előadásnak.

80 válasz

2. ábra Interaktív előadás látogatottsága a megkérdezettek körében

Ezt követően azt a kérdést tettem fel, hogy milyen keretek közt vettek részt ilyen színdarabban. Nem meglepő, hogy első helyen a színház állt. A válaszadók 51.1%-a itt látott ilyen darabot. Második helyen az iskola állt 26.7%-kal, a dobogó harmadik fokán pedig a munkahely kapott helyet 13,3%-kal. A maradék 8,9%-ot olyan válaszok tették ki, mint bűvészbemutató, jegyes oktatás, cserkészvezető képzés, drámás csoporttalálkozók.

A kérdőív segítségével arra is választ kaptam, hogyan értékelik az interaktív színházat. Először azokat kérdeztem, akiknek már volt szerencséjük részt venni egy ilyen előadásban. A válaszadók 78%-a válaszolta azt, hogy tetszett nekik és jó volt részese lenni az előadásnak. 16%-a nem tudott döntést hozni, míg 6%-a azt válaszolta, hogy nem tetszett nekik. Ez után megszólítottam azokat is, akik még nem vettek részt ilyen előadásban. 79,0%-uk szívesen kipróbálná, közülük 5,3%-nak már régóta tervben van. 18,4% nem tudja eldönteni, míg mindössze 2,6% választotta azt a lehetőséget, hogy semmiképp nem próbálná ki. Úgy gondolom ezek a számok elég biztatóak, ahogy a visszajelzések is. Véleményem szerint ez egy remek lehetőség a szabadidő eltöltésére és a szórakozásba rejtett személyiségfejlesztésre.

9. ÖSSZEFOGLALÁS

A szakdolgozati téma választásakor magabiztosan álltam a feladat elé, hiszen már volt tapasztalatom a drámapedagógia módszerével. Amikor a kutatásokat végeztem izgatottan vártam az eredményeket, és érdeklődve néztem azokat. A szekunder források alapjául szolgáló tanulmányok és könyvek temérdek új információval szolgáltak számomra. Ez nem meglepő, hiszen én gyakorlati feladatokon keresztül alkalmaztam ezt a módszert, az eredetéről és elméletéről elenyésző tudásom volt. Ebben sokat segített a szakdolgozat, hiszen most már biztos elméleti háttértudással alkalmazhatom a drámapedagógiát gyakorlatban.

Kutatásom kezdetén 4 kiemelkedően fontos kérdést tettem fel, melyekre szerettem volna választ kapni.

Mennyire ismert a drámapedagógia, mint fogalom?

A drámapedagógia a pedagógus munkát végző és színészkedéssel foglalkozó személyek körében elterjedt, ugyanakkor az egyéb területen dolgozók körében kevésbé. A kérdőívből kiderült, hogy a többség hallotta már ezt a szót, de a jelentésével már csak kevesen vannak tisztában. Sokan az iskolára asszociálnak róla, de több tudás nincs a kezükben.

Mennyire elterjedt ez a módszer az oktatásban?

A kérdőívben megkérdezett pedagógusok többsége azt állítja, ritkán alkalmazza ezt a módszert. Ezt sajnálatosan olvastam, hiszen ahogy a korábban leírtak során is kifejtettem, nagy jelentőséget tulajdonítok ennek a módszernek a személyiségfejlődés terén, aminek az iskola megfelelő helyszínt tudna biztosítani. A kérdőívből az is kiderült, választ adó pedagógusok fele alkalmaz valamilyen féle alternatív pedagógiát, legyen az kooperatív vagy projekt módszer, élménypedagógia, Kip módszer esetleg más, ugyanakkor az már nem derült ki, milyen sűrűn. A kutatás során, a kérdőív alapján az körvonalazódott, hogy többségben, majdnem dupla annyian vannak azok a pedagógusok, akik más alternatív módszert használnak, de drámapedagógiát kevésbé, vagy egyáltalán, azokkal szemben, akik fordítva gondolkoznak és a drámapedagógia mellett más alternatív módszert nem alkalmaznak. Mindösszesen hárman jelezték azt, hogy a drámapedagógia módszerét és más alternatív módszert is előszeretettel használnak óráikon.

Az iskolán kívül, milyen más terepen használják?

Az iskolában is több téren használható a drámapedagógia. A tanórák keretében ritkán alkalmazzák, ugyanakkor a szabadon választható foglalkozásokon, szakkörökön már sokkal elterjedtebb. Az iskolán kívül többen említették, hogy a munkahelyükön, csapatépítő foglalkozásokon, képzések során, színházi előadás keretében találkoztak ezzel a módszerrel.

Mennyire elterjedt az interaktivitás a színházi gyakorlatban?

Ez a kérdés az elméleti háttér feltárása közben merült fel, melyet aztán beépítettem a kérdőívembe. A kutatási témához annyiba kapcsolódik, hogy információt nyújt arról, vajon a drámapedagógia lehetséges felhasználói egyéb terepeken, elsősorban a színházban mennyire találkozhattak hasonló módszertannal. A válaszokból kiderült, a kérdőívet kitöltők 56,3 százaléka, tehát több mint fele, részt vett már interaktív előadásokon.

A kérdőívre adott válaszokból és az interjúkból egyaránt sok új tudást sajátíthattam el, melyeket a jövőben hasznosíthatok majd. Továbbra is úgy gondolom, hogy a dramatikus nevelés fontos szerepet tölt be a személyiségfejlődésben, ezért minél inkább teret kellene biztosítani ennek a módszernek az oktatásban. Jövőben igyekszem majd a tőlem telhető legtöbb tanórába integrálni ezt a módszert, hogy a gyerekek a lehető legtöbb területen fejlődhessenek.

A téma aktualitását hangsúlyozza, hogy a modern pedagógia elmélet különös figyelmet szentel a készségek, kompetenciák és személyiség fejlesztésének. Természetesen a gyakorlati megvalósítás még hosszú út előtt áll.

10. IRODALOMJEGYZÉK

Bancsi Zoltán, Mező Katalin (2020): A színházpedagógia és fejlesztőpedagógia kapcsolódási pontjai. In: OxIPO – interdiszciplináris tudományos folyóirat 2020/4. szám [online] 23-39. p [2023.03.03.]

>URL:http://real.mtak.hu/140389/1/OxIPO_2020_4_023_Bancsi_es_MezoK.pdf

Bánya Sándor (2022): Az élménypedagógiai tevékenységek szerepe a szociális kompetenciafejlesztésben. [online] [2023.02.19.] >URL:

http://refpedi.hu/RPI%20tanulmany_2022.01.05.BS.pdf

Cristina Perez Valverde [é.n.]: Theatre in Education (TIE) In The Context Of Educational Drama [online] 13. p. [2023.04.24] >URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/61902693.pdf>

Gabnai Katalin (1987): Drámajátékok gyermekeknek, fiataloknak, felnőtteknek. Budapest: Tankönyvkiadó vállalat, 363. p.

Gabnai Katalin (2005): Drámajátékok Bevezetés a drámapedagógiába. Budapest: Helikon, 333. p.

Gavin Bolton (1993): A tanítási dráma elmélete. Budapest: Marczibányi Téri Művelődési Központ, 112. p.

Jonathan Neelands (1995): A drámát érintő alapvető gondolatok. In: Kaposi László: Drámapedagógiai olvasókönyv. Budapest: Magyar Drámapedagógiai Társaság-Marczibányi Téri Művelődési Központ, 11-14. p.

Jonathan Neelands (1994): Dráma a tanulás szolgálatában. Budapest: Magyar Drámapedagógiai Társaság-Marczibányi Téri Művelődési Központ, 133. p.

Kaposi László (1993): Játékkönyv. [h. n.]: Kerekasztal Színházi Nevelési Központ-Marczibányi Téri Művelődési Központ, 80. p.

Marunák Ferenc a (1991): Mi is az a drámapedagógia? In: Drámapedagógiai Magazin 1. sz. [online] Budapest: Magyar Drámapedagógiai Társaság, 4-5. p. [2023.02.11.] >URL: <https://dpm.drama.hu/1991-2000/1991.1.pdf>

Marunák Ferenc b (1991): Mi is az a drámapedagógia? In: Drámapedagógiai Magazin 2. sz. [online] Budapest: Magyar Drámapedagógiai Társaság, 12-14. p. [2023.02.11.] >URL: <https://dpm.drama.hu/1991-2000/1991.2.pdf>

Móka János (1993): A pedagógiai „mintha”. In: Drámapedagógiai Magazin 5. sz. [online] Budapest: Magyar Drámapedagógiai Társaság, 11-13. p. [2023.04.02.] >URL: https://epa.oszk.hu/03100/03124/00005/pdf/EPA03124_dpm_1993_1_11-13.pdf

Sarah Phillips (1999): Drama with Children [online] Oxford University Press, 160. p. [2023.04.26.] >URL: <https://cansuavci090102068.files.wordpress.com/2013/05/drama-with-children-resource-books-for-teachers.pdf>

Szabolcs Gergő (2021): Élménypedagógiáról tömören - élménypedagógiai könyvajánló 2. In: Pedagógia Plusz. [online] [2023.02.19.] >URL: <https://www.pedagogia-plusz.hu/mi-az-elmanypedagogia/>

Tóth Zsuzsanna (2015): Drámapedagógia az iskolán kívül In: Összegző tanulmányok. [online] Budapest: Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 162-196. p. [2023.04.17.] >URL: https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/attachments/dr%C3%A1ma_5_Osszegzo_tanulmanyok_honlap.pdf?fbclid=IwAR1ZTWFEu0Yd4hMZrSZ6gOka4NkRRcUntpE8UcuwRrfqE1PYeQx0PdTc0gU#page=162

Vacsuráné Sárközi Angéla (2011): Drámapedagógia a tehetséggondozásban 2. átdolgozott kiadás. [h. n.]: Magyar Génius Program, 32. p.

[sz.n.] [é.n.]: Élménybirtok. [h.n.] [2023.02.15.] >URL: <https://elmenybirtok.hu/>

[sz.n.] [é.n.]: Galéria. [h.n.] [2023.02.15.] >URL: <https://elmenybirtok.hu/kepek>

[sz.n.] [é.n.]: I. Pécsi Drámapedagógiai Találkozó. In Pécsi Nemzeti Színház online [h.n.] [2023.02.19.] >URL: <https://www.pnsz.hu/szindarab/i-pecsi-dramapedagogiai-talalkozo/353>

[sz.n.] [é.n.]: Szociopoly online [h.n.] [2023.03.11.] >URL: <https://www.szociopoly.hu/kezd%C5%91lap>

[sz.n.] [é.n.]: Szociopoly online [h.n.] [2023.03.11.] >URL: <https://www.szociopoly.hu/sz%C3%ADnh%C3%A1z>

[sz.n.] [2023]: Szociopoly online [h.n.] [2023.03.11.] >URL <https://szinhaz.online/350-eloadasahoz-erkezik-a-szociopoly/>